

**Годишна информација
за движењата во плаќањата во
Република Македонија
во 2017 година**

**ДИРЕКЦИЈА ЗА
ПЛАТНИ СИСТЕМИ**

НБРМ

СОДРЖИНА

1. ВКУПЕН ПЛАТЕН ПРОМЕТ ВО ЗЕМЈАТА	4
2. РАЗВОЈ НА БЕЗГОТОВИНСКИТЕ ПЛАЌАЊА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	5
2.1 КРЕДИТНИ ТРАНСФЕРИ	8
2.2 ПЛАТЕЖНИ КАРТИЧКИ	9
3. ПЛАТЕЖНА ИНФРАСТРУКТУРА КОЈАШТО ПОДДРЖУВА БЕЗГОТОВИНСКИ ПЛАЌАЊА.....	15
4. КОРИСТЕЊЕ ГОТОВИНА ЗА ПЛАЌАЊА ВО ТРГОВИЈАТА	18
5. БЛОКИРАНИ ТРАНСАКЦИСКИ СМЕТКИ	20

КРАТКО РЕЗИМЕ

Начинот на којшто луѓето ги извршуваат плаќањата денеска се менува многу побрзо од која било друга област од индустријата на финансиски услуги, под влијание пред сè на промените кај дигиталната технологија. Овие промени коишто се одразуваат преку зголемување на безготовинските плаќања, се присутни не само на европско и светско ниво, туку и во Република Македонија (РМ). Така, вредноста на **безготовинските трансакции во земјата** иницирани од или наменети за физичките лица и правните лица (коишто го исклучуваат секторот на монетарни финансиски институции) во 2017 година забележа годишен раст од 9,6% и изнесуваше 3.483 милијарди денари, што е повеќе за 5,6 пати од износот на номиналниот БДП за 2017 година. Најголемиот дел, или 99%, се остварени со кредитните трансфери, а остатокот од 1% со платежните картички.

Најголемиот број трансакции со **кредитни трансфери** е остварен од страна на правните лица (71%), додека остатокот се однесува на физичките лица. Електронски иницираните кредитни трансфери учествуваа со 42% во вкупниот број кредитни трансфери во 2017 година. Притоа, правните лица најчесто ги иницираат електронските кредитни трансфери преку користење персонален сметач (99,9%), додека, пак, физичките лица, покрај персонален сметач (92%), користат и мобилен телефон (7%) и банкомат (1%). Во споредба со земјите од ЕУ, РМ е со релативно ниско учество на електронски кредитни трансфери (42%) во вкупниот број кредитни трансфери (старите земји членки на ЕУ¹ со 91%, а земјите членки на групата ЦИЈЕ² со 86%).

Платежните картички во земјата најмногу се користат за подигање готовина, односно 69% од вкупната вредност на прометот со картички во земјата се однесуваат на оваа намена, 26% на плаќањето во трговијата на физички места на продажба, 4% отпаѓаат на депонирањето готовина и 1% на интернет-плаќањата. Слично на ова, нерезидентните картички коишто биле користени во земјата, најмногу биле употребувани за подигање готовина (60% од вредноста остварена со странски платежни картички во земјата). Од друга страна, домашните платежни картички најмногу се користеле во странство за плаќања во трговијата на физички места на продажба (55% од вредноста остварена со домашни платежни картички во странство).

Купувањето преку интернет станува сè позастапено, при што процентот на население во РМ кое купува преку интернет се зголемува од 5% во 2012 година на 15% во 2017. Сепак, ова ниво е речиси четири пати под просекот на ЕУ, иако 76% од населението во Македонија користело интернет, што е релативно близу до просекот на ЕУ (85%). Населението од Македонија најмногу купувало од интернет-трговци надвор од ЕУ (76% во 2017 година), при што само 30% од населението купувало од интернет-

¹ Австрија, Белгија, Германија, Грција, Данска, Ирска, Италија, Обединето Кралство, Португалија, Финска, Франција, Холандија, Шведска и Шпанија.

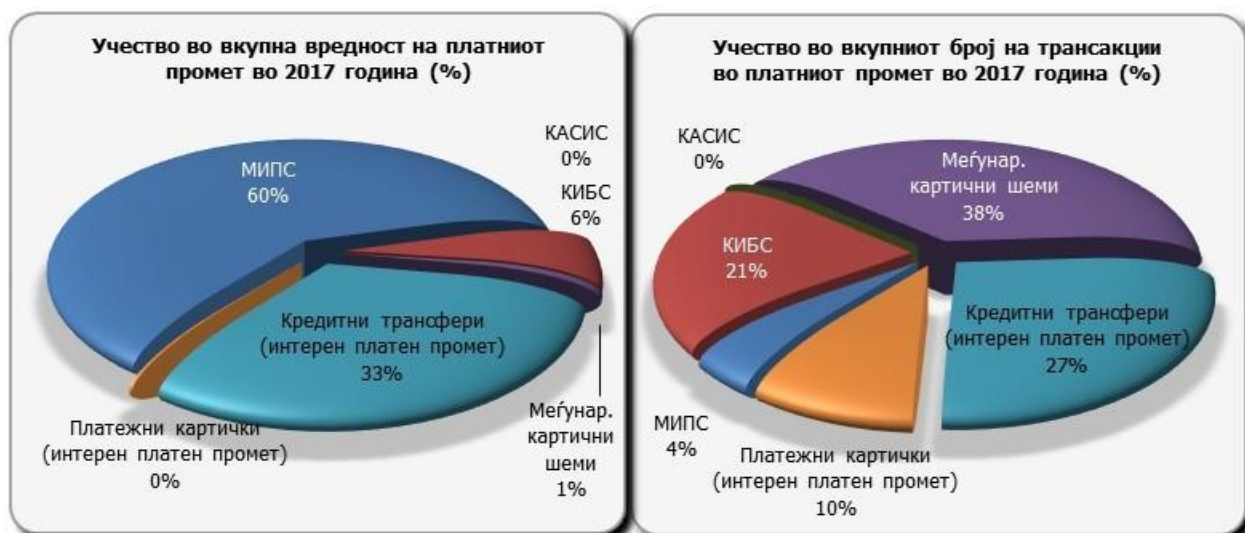
² Бугарија, Естонија, Кипар, Латвија, Литванија, Полска, Република Чешка, Романија, Словачка, Словенија, Унгарија и Хрватска.

трговци во земјата, што може да укажува на ограничена понуда на производи и услуги од интернет-трговците во земјата. На крајот на 2017 година, 5 банки во РМ поддржувале електронска трговија кај релативно мал број на интернет-трговци (719).

Напредокот на технологијата на плаќањата, сепак, не го исклучува **користењето готовина**. Така, во 2017 година во РМ беа извршени 15 трансакции по глава на жител за подигање готовина, додека во трговијата беа извршени 25 трансакции по глава на жител. Споредбено со старите земји членки на ЕУ и земјите од ЦИЈЕ, состојбата е значително различна во корист на трансакциите извршени во трговијата. Кај првите, 28 трансакции по глава на жител се за подигање готовина и 109 трансакции за плаќање во трговијата. Кај земјите од ЦИЈЕ, 18 трансакции по глава на жител се за подигање готовина и 56 трансакции за плаќање во трговијата. Имајќи го предвид ова, а заради постигнување повисок степен на дигитализација на македонското општество и намалување на користењето на готовината, НБРМ, Министерството за финансии и претставниците од банкарскиот сектор изработија **Предлог-стратегија за намалување на готовината во Република Македонија**.

1. ВКУПЕН ПЛАТЕН ПРОМЕТ ВО ЗЕМЈАТА

Вкупниот платен промет во земјата³ во 2017 година забележа годишен раст од 9% и достигна 5.929,4 милијарди денари, што е повеќе за 9,6 пати од номиналниот БДП. Од структурен аспект, најголемиот дел од вредноста на вкупниот платен промет се врши преку МИПС⁴ (60%), по што следуваат плаќањата порамнети во рамки на интерните системи на банките (33%), КИБС⁵ (со околу 6%), меѓународните картични шеми (околу 1%) и КАСИС⁶ со мало учество во вкупните плаќања. Во однос на бројот на трансакции, најголемиот дел од безготовинските плаќања се остваруваа со платежни картички преку меѓународните картични шеми (38%), кредитни трансфери од интерниот платен промет на банките (27%) и КИБС (21%), додека остатокот се вршеше со платежни картички од интерниот платен промет на банките (10%) и кредитни трансфери преку МИПС (4%). Во споредба со 2016 година, позначителни промени се забележуваат кај вкупниот број трансакции остварени преку меѓународните картични шеми, којшто забележа зголемување на структурното учество за 5,5 п.п. во 2017 година (поработ од 32,4% на 37,9%) и укажува на зголемена употреба на платежните картички за вршење безготовински плаќања.

³ Вкупниот платен промет во земјата ги опфаќа сите сектори во економијата, вклучувајќи го и секторот на монетарни финансиски институции.

⁴ МИПС претставува систем за порамнување на плаќањата со големи вредности и итните плаќања во денари и евра во реално време на бруто-основа (RTGS – Real Time Gross Settlement System).

⁵ Клириншката куќа „Клириншки интербанкарски системи“ АД Скопје (КИБС) е оператор на систем за мултилатерално одложено нето-порамнување за обработка на мали плаќања, чиј износ не надминува 1.000.000,00 денари.

⁶ „Интернационалниот картичен систем“ АД Скопје (КАСИС) претставува систем за мултилатерално одложено нето-порамнување на плаќањата со домашни брендови на платежни картички.

Воспоставување систем за прекугранични плаќања во евра преку поврзување на МИПС со ТАРГЕТ 2

Од почетокот на 2017 година, во Народната банка започна да функционира системот за прекугранични плаќања во евра, преку поврзување на Македонскиот интербанкарски платен систем (МИПС) со платниот систем ТАРГЕТ 2 (Trans-European Automated Real-time Gross settlement Express Transfer system)⁷ на Евросистемот. Крајната цел на овој проект е побрзо и посигурно да се извршуваат прекуграничните плаќања во евра и да се намалат трошоците за нив, од што пошироката економија би имала придобивки, вклучително компаниите и домаќинствата. Со овој проект целосно се оствари препораката за создавање алтернативен канал за плаќања во евра, покрај кореспондентското банкарство, од проектот ИПА „Оценка на потребите на НБРМ“, спроведен од страна на претставници на Европската централна банка и централните банки членки на Евросистемот.

Во системот за прекугранични плаќања во евра, сите деловни банки во РМ имаат отворено девизни сметки, при што 6 домашни деловни банки и Народната банка извршуваат плаќања за своите клиенти. Во 2017 година, вкупната вредност на остварените одливни плаќања во евра преку МИПС достигна 343 милиони евра, додека вкупниот број одливни плаќања изнесуваше околу 4,6 илјади трансакции. Од аспект на приливите во евра, преку ТАРГЕТ2 и МИПС беа извршени околу 0,5 илјади трансакции со вкупна вредност од 303 милиони евра.

2. РАЗВОЈ НА БЕЗГОТОВИНСКИТЕ ПЛАЌАЊА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Трендот на раст на безготовинските плаќања којшто во изминатите две децении е присутен на европско и светско ниво, се забележува и во РМ. Вкупната вредност на безготовинските плаќања⁸ од страна на физичките и правните лица во земјата во 2017 година забележа годишен раст од 9,6% и достигна 3.483 милијарди денари (повисок износ за 5,6 пати од номиналниот БДП за 2017 година). Најголем дел од вредноста на безготовинските трансакции (99%) се врши преку кредитни трансфери (со речиси подеднакво учество на кредитните трансфери иницирани на хартија и електронски), а само 1% од вредноста е остварена со употреба на платежните картички. И покрај тоа што учеството на трансакциите со платежни картички во вкупната вредност на безготовински

⁷ ТАРГЕТ 2 – систем за порамнување на плаќања во евра во реално време на бруто-основа, чиј сопственик и оператор е Евросистемот.

⁸ Безготовинските трансакции се однесуваат на трансакциите иницирани со платен налог – платежен инструмент: кредитни трансфери, директни задолжувања, платежни картички, трансакции со користење електронски пари, чекови и други платежни инструменти. Во Република Македонија директните задолжувања сè уште не се воведени како платежен инструмент, додека чековите беа укинати во 2007 година. Воедно, и покрај законската можност, не постојат трансакции со користење електронски пари. Притоа, во вкупната вредност на безготовинските трансакции се опфатени само кредитните трансфери во домашниот платен промет и плаќањата со платежни картички издадени во РМ во домашниот платен промет (исклучувајќи ги трансакциите во рамки на секторот на монетарни финансиски институции).

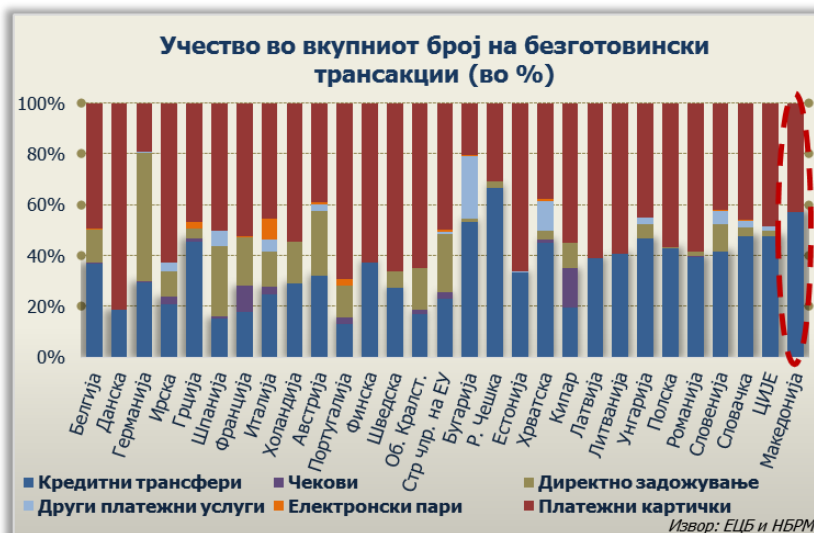
трансакции е ниско, сепак остварената вредност со овој платен инструмент претставува 9 % од личната потрошувачка во РМ. Покрај тоа, забележлива е промена во структурата кај бројот на трансакциите со безготовински платни инструменти. Така, во 2017 година учеството на трансакции со платежните картички има раст од 5 п.п., за сметка на намалувањето, пред сè, на учеството на кредитните трансфери коишто се иницирани на хартија. Вкупниот број на извршени трансакции со безготовински платни инструменти за 2017 година изнесува 102 милиона трансакции, при што најголемиот дел се остварени со платежни картички (43%), додека, пак, остатокот се извршени со употреба на кредитни трансфери иницирани на хартија или електронски (со учество од 33% и 24%, соодветно). **Оваа промена укажува на посилна употреба на платежните картички од страна на населението и компаниите за извршување безготовински плаќања во трговијата.**

Сепак, споредбената анализа⁹ со земјите на ЦИЈЕ и старите земји членки на ЕУ, покажува дека во РМ помалку се употребуваат платежните картички, во споредба со овие две групи земји.

Така, учеството на трансакциите со платежни картички во вкупниот број безготовински плаќања во РМ коешто во 2017 изнесува 43%, е пониско од просекот на земјите од ЦИЈЕ и старите земји членки на ЕУ (48% и 50%, соодветно). Од друга страна, во РМ кредитните трансфери имаа значително учество (57%) во вкупниот број трансакции со безготовински платни инструменти, што е над просекот на земјите од ЕУ (22%) и ЦИЈЕ (47%). Ваквата состојба во РМ се должи на отсуството на останати видови безготовински платни инструменти (само кредитни трансфери и платежни картички), за разлика од старите земји членки на ЕУ и земјите од групата ЦИЈЕ коишто имаат поголем спектар на безготовински инструменти, но и различни навики на нивно користење. Така, директното задолжување преовладува во Германија (50,6%), голема употреба на чекови има во Кипар (16%), а релативно висока примена на електронските пари во Италија (8%). Исто така, од аспект на начинот на инцирање на кредитните трансфери, РМ е со релативно ниско учество на електронски кредитни трансфери (42%) во вкупниот број кредитни трансфери, во споредба со старите земји членки на ЕУ (91%) и земјите членки на групата ЦИЈЕ (86%).

Ваквата состојба укажува на потреба од поголема промоција на веќе воспоставената инфраструктура за дигитални плаќања во домашната економија.

⁹ Последно расположливите податоци за земјите членки на ЕУ се однесуваат на 2016 година.

2.1 КРЕДИТНИ ТРАНСФЕРИ

Во 2017 година, вкупниот број трансакции со кредитни трансфери изнесуваше 58,7 милиони, при што најголемиот број од нив беа иницирани од страна на правните лица (71%), додека остатокот од физичките лица. Притоа, правните лица позасилено ги користат услугите на електронското банкарство во споредба со физичките лица. Правните лица иницираат 51% од бројот на кредитните трансфери електронски (во најголем дел преку персоналниот сметач), додека физичките лица електронски иницираат само 20% (остатокот се иницирани на хартија). Сепак, кај физичките лица се забележува и умерена употреба на мобилните телефони и банкоматите при иницирањето на електронските кредитни трансфери.

Оваа состојба може да претставува индикација за постепена, но сигурна промена во културата на плаќањата кај физичките лица во прилог на користењето на придобивките од новите технолошки решенија при извршувањето на електронските плаќања.

Класификацијата според големина на домашните банки покажува дека во 2017 година има висока концентрација на иницирање електронски кредитни трансфери од страна на физичките лица преку сметки во големите банки (94% од вкупниот број), додека кај правните лица има поголема дистрибуција на иницирањето на електронските кредитни трансфери (помалку од три четвртини се остварени преку големите банки). Сепак, може да се заклучи дека како физичките, така и правните лица, ги вршат најголемиот дел од интернет- плаќањата преку електронското банкарство на големите банки.

2.2 ПЛАТЕЖНИ КАРТИЧКИ

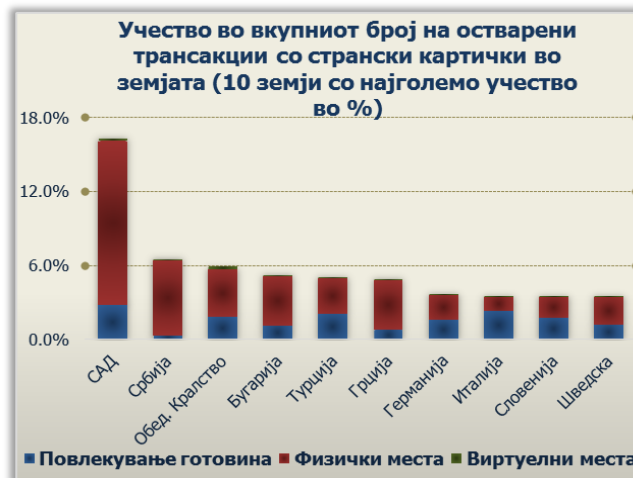
Вкупната вредност на трансакциите со домашните и странските платежните картички, од аспект на локацијата на уредите (во земјата и странство) во 2017 година изнесуваше 213 милијарди денари. Притоа, домашните и странските платежни картички на уредите лоцирани во земјата најмногу се користеле за повлекување готовина (со учество од 69% и 60%, соодветно). Понатаму, резидентите оствариле 26% од вредноста на трансакциите на физичките места на продажба во земјата, 4% за депонирање на готовина на банкомати, а само 1% за плаќања преку интернет (виртуелни места на продажба). Просечната вредност на трансакцијата на физичките места на продажба во земјата во 2017 година за резидентните картички изнесува 914 денари, додека, пак, за нерезидентните картички изнесува 2.556 денари.

Сепак, во споредба со остварувањата кај истите категории за 2016 година, кај вредноста на трансакциите се забележува намалено структурно учество на употребата на платежните картички од страна на резидентите за повлекување готовина на банкомати, во корист на зголемување на употребата на платежните картички на физичките места на продажба (за 3 п.п). Слични се промените и кај нерезидентите кои ги користеле странските платежни картички на домашните уреди, при што оствариле 39% од вредноста на трансакциите на физичките места на продажба, 60% за повлекување на готовина на банкомати и 1% за плаќања преку интернет, во споредба со 2016 година, кога процентуалното учество изнесуваше 37%, 62% и 1%, соодветно. Истовремено, резидентите ги користеле релативно повеќе домашните платежни картички на уреди во странство за трансакции на физичките места на продажба (55% во 2017 година наспроти 52% во 2016 година), за сметка на релативното намалување на повлекувањето готовина за 2 п.п., како и намалувањето на плаќањата преку интернет за 1 п.п. Просечната вредност на трансакција на физичките места на продажба и виртуелните места на продажба со резидентни картички во странство изнесува 2.549 и 1.991 денар, соодветно (наспроти

просечна вредност од 914 денари на трансакција на домашните физички места на продажба).

Од географски аспект, во 2017 година вкупниот број трансакции во земјата со платежни картички издадени во странство изнесуваше 4,3 милиони и забележа годишен раст од 26,7%. Најголемиот број од трансакциите беа остварени со платежни картички издадени во САД, по што следуваат Србија и Обединетото Кралство. Нерезидентите најмногу ги користеле платежните картички на физичките места на продажба во трговијата, освен платежните картички од Италија и Словенија коишто биле користени повеќе за повлекување готовина на банкомати. Од друга страна, бројот на трансакциите со странски платежни картички на виртуелните места на продажба во земјата е незначителен.

Вкупната вредност на остварените трансакции со платежни картички издадени во странство на уреди лоцирани во земјата изнесуваше 19,8 милијарди денари и забележа годишен раст од 19,4%. Анализирајќи по земји, најголемо учество во вкупната вредност имаат платежните картички издадени во САД, по што следуваат Швајцарија и Обединетото Кралство. Најголемиот дел од вредноста на трансакциите е остварен за повлекување готовина, освен со платежните картички издадени во Грција, каде што најголемата вредност на трансакциите е остварена во трговијата на физичките места на продажба.

Вкупниот број на остварените трансакции со домашни платежни картички на уредите лоцирани во странство изнесуваше 5,3 милиони и забележа годишен раст од 30%. Резидентите извршиле најмногу трансакции на уредите лоцирани во Обединетото Кралство, по што следуваат САД и Србија. Притоа, значителен број од трансакциите се остварени на виртуелните места на продажба во Обединетото Кралство, Луксембург, САД, Унгарија и Ирска.

Вредноста на остварените трансакции со домашни платежни картички на уреди лоцирани во странство изнесуваше 13,4 милијарди денари и забележа годишен раст од 22%. Значителен дел од вредноста беше остварен во Обединетото Кралство, Унгарија и Грција. Трансакциите во трговијата извршени на физичките места на продажба се најзастапени во вкупната вредност (особено во Грција), но се забележува релативно високо учество и на интернет-трансакциите во Обединетото Кралство, Унгарија, САД, Луксембург и Ирска.

Компаративна анализа на интернет-трговијата во ЕУ и РМ

Резултатите од истражувањето во сферата на интернет-трговијата во 2017 година, спроведено во земјите членки на ЕУ¹⁰ и неколку земји коишто не се членки на ЕУ, откриваат дека купувањето преку интернет станува сè позастапено. **Во период од 5 години (2012-2017 година), се забележува значително зголемување на учеството на населението во ЕУ кое купува преку интернет за 13 п.п. и достигнува 57% од населението кое користело интернет во 2017 година. Слични тенденции се забележуваат и во РМ, каде што процентот на население**

¹⁰ Податоците се резултат на спроведената анкета за интернет-трговија на земјите членки на ЕУ и земји коишто не се членки на ЕУ (Исланд, Норвешка, Швајцарија, Црна Гора, Македонија, Србија и Турција). Резултатите од анкетата, на која одговориле 158.197 домаќинства и 209.060 лица надвор од ЕУ, се однесуваат за 2017 година и тие се јавно достапни на интернет-страницата на Еуростат.

кое користи и купува преку интернет се зголемува од 5% во 2012 година на 15% во 2017¹¹. Сепак, ова ниво е речиси четири пати под просекот на ЕУ, иако 76% од населението во Македонија користело интернет, што е релативно близу до просекот на ЕУ (85%).

Интернет-купувањата забележуваат пораст кај сите возрастни групи. Во 2017 година, возрастната група од 25 до 34 години имала највисок процент на интернет-купувачи во ЕУ (75%), додека во РМ најмногу купувале преку интернет лицата во рамки на возрастната група од 16 до 24 години (29%). Повозрасните лица, а особено оние во возрастната група од 55 до 74 години, купувале многу помалку на интернет, што е особено забележително во РМ каде што нивното учество е минимално (под 5%).

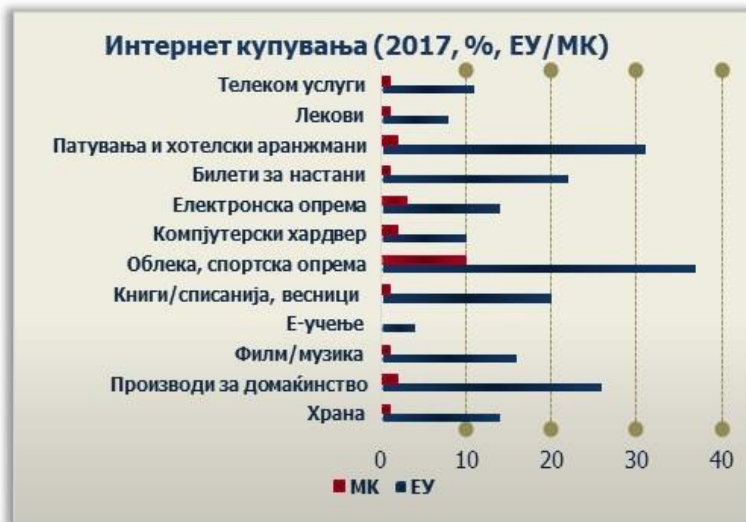
Населението во Македонија купува поретко и троши помалку парични средства на интернет во споредба со земјите од ЕУ. Најголемиот број од купувачите преку интернет во РМ (73%), направиле 1-2 купувања во 2017 година, додека во ЕУ подеднакво учество имаат купувањата во категориите 1-2 пати и 3-5 пати (35%). Најголемиот процент од населението во Македонија (68%) потрошило помалку од 50

¹¹ Интернет плаќања во трговијата во РМ овозможуваат само пет банки.

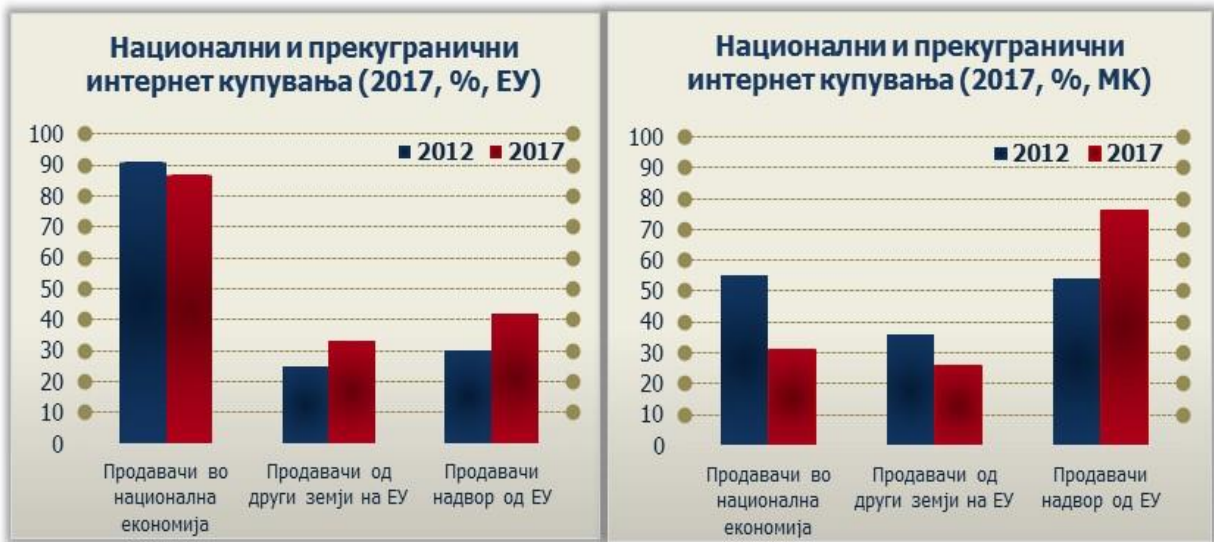
евра за купување стоки и услуги на интернет, додека околу 60% од населението во ЕУ потрошило повеќе од 100 евра.

Од аспект на видот на стоките и услугите, населението во Македонија најмногу купувало облека и спортска опрема на интернет, додека во ЕУ постои поголема разновидност на стоките и услугите коишто се купувале преку интернет (облека и спортска опрема, патувања и хотелски аранжмани, производи за домаќинство, билети за настани, книги, списанија и весници и сл.).

Населението од Македонија најмногу купувало од интернет-трговци надвор од ЕУ (76% во 2017 година), при што само 30% од населението купувало од интернет-трговци во земјата, што може да укажува на ограничена понуда на производи и услуги од интернет-трговците во земјата. Во споредба со 2012 година, значително се зголемил процентот на населението во Македонија кое купувало од интернет-трговци надвор од ЕУ, при истовремен пад на купувањата од интернет-трговци во земјата и во ЕУ. Од друга страна, најголемиот процент од населението во ЕУ купувало од интернет-трговци во националната економија (87% во 2017 година). Сепак, се забележува значителен пораст на населението кое купувало од интернет-трговци во други земји на ЕУ и надвор од ЕУ во споредба со 2012 година.

Според резултатите од истражувањето, **најзначајни причини поради коишто луѓето не сакаат да купуваат преку интернет** се тоа што сакаат лично да пазарат и да го видат производот, безбедносниот аспект на плаќањето, недостигот на соодветно знаење и вештини за вршење на плаќањата, немањето платежна картичка и недовербата дали купените производи навистина ќе бидат испорачани. Оттука, следува дека дигитализацијата на плаќањата изискува и реална неопходност од поактивна едукација на населението, со што би се надминале предрасудите поврзани со интернет-трговијата и би се зголемила довербата во квалитетот, сигурноста и ефикасноста на е-услугите.

3. ПЛАТЕЖНА ИНФРАСТРУКТУРА КОЈАШТО ПОДДРЖУВА БЕЗГОТОВИНСКИ ПЛАЌАЊА

Вкупниот број трансакциски сметки во РМ на крајот на 2017 година изнесуваше 3,86 милиони и забележа умерен годишен пад од 0,18%. Притоа, 3,67 милиони трансакциски сметки или 95% од вкупниот број трансакциски сметки се во сопственост на физички лица, односно секој депонент физичко лице во просек има 2,2 трансакциски сметки во една или повеќе банки. Остатокот го сочинуваат сметките на правните лица, чиј број изнесува 0,19 милиони трансакциски сметки, при што секој депонент правно лице во просек има 1,6 трансакциски сметки.

Трансакциски сметки			од кои:			од кои:			Вкупен број на депоненти		
			Сметки достапни преку ПС или друг уред само за извештаи			Сметки достапни преку ПС или друг уред за плаќања и извештаи					
Вкупно	ФЛ	ПЛ	Вкупно	ФЛ	ПЛ	Вкупно	ФЛ	ПЛ	Вкупно	ФЛ	ПЛ
3,858,644	3,670,026	188,618	770,464	710,210	60,254	316,297	261,655	54,642	1,751,857	1,635,544	116,313
Процентуално учество од „Трансакциски сметки“			20%	19%	32%	8%	7%	29%			
Процентуално учество од „Сметки достапни преку ПС или друг уред само за извештаи“						41%	37%	91%	2.20	2.24	1.62
Сооднос со „Трансакциски сметки“											

Вкупниот број сметки достапни преку персонален сметач или друг уред само за извештаи (увид во состојба на сметка без иницирање електронски плаќања) изнесува 0,77 милиони, односно 20% од вкупниот број трансакциски сметки. Учеството на бројот на сметките достапни за иницирање електронски плаќања во сметките коишто овозможуваат увид во состојбата изнесува 41%, при најголемо учество на сметките за електронски плаќања на правните лица (91%) во вкупниот број сметки на правните лица за увид во состојбата. Притоа, само 8% од вкупниот број трансакциски сметки нудат можност за електронски плаќања, што укажува на ограничена искористеност на дигиталните банкарски канали за вршење плаќања. Оваа ограниченост е особено

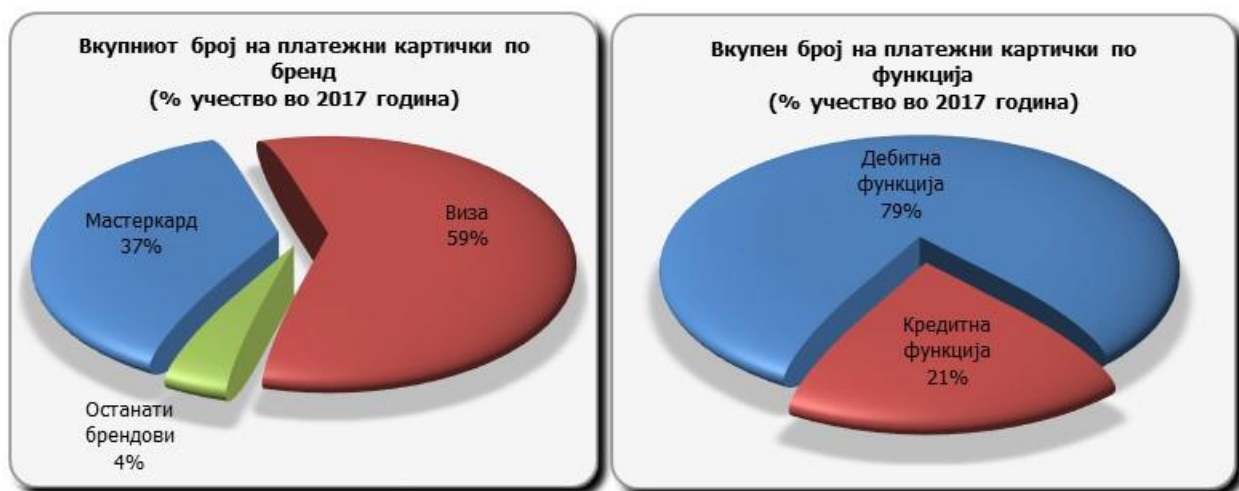

ПЛАТЕЖНА ИНФРАСТРУКТУРА	2016	2017
Вкупно картички со платежна функција	1.818.676	1.821.997
од кои според технологија на плаќања		
контактни /безконтактни	252.851	498.199
Интернет	18.764	19.337
Банкомати	1.039	1.031
со функција за депонирање готовина	86	118
со функција на кредитен трансфер	256	280
Уреди за електронски трансфер на средства на физички места на продажба	34.826	31.995
контактни /безконтактни	12.056	15.807
Уреди на виртуелни места на продажба (интернет-продажни места)	711	832

изразена кај физичките лица кај коишто само 7% од трансакциските сметки овозможуваат иницирање електронски плаќања, додека состојбата кај правните лица е умерено подобра (29% од вкупните сметки на правните лица нудат можност за вршење електронски плаќања). Притоа, големите банки учествуваат со 92% во вкупниот број сметки достапни за иницирање електронски плаќања, средните со 8%, а учеството на малите банки е незначително.

Вкупниот број платежни картички на крајот на 2017 година изнесува 1,8 милиони и бележи годишен раст од 0,18%. Бројот на контактнo-бесконтактните картички во 2017 година се зголеми речиси двојно на годишна основа и достигна учество од 27,3% во вкупниот број картички со платежна функција. Околку четири петини од вкупниот број картички се дебитни, а остатокот се картички со кредитна функција, задржувајќи го истото структурно учество како во 2016 година. Притоа, физичките и правните лица најмногу ги поседуваат картичките од брендот „виза“ (59%), по што следува брендот „мастер кард“ (37%) и останатите брендови (4%).

Растот на контактнo-бесконтактните картички е проследен со истовремен раст на соодветните уреди за извршување бесконтактни плаќања. Така, учеството на бројот на инсталираните уреди на продажните места коишто поддржуваат картички со контактнo-бесконтактна технологија во вкупниот број уреди за електронски трансфер на средства на физичките места на продажба – ПОС-терминали, на крајот на 2017 година, изнесува 49,4%, односно повеќе за 15 п.п. во однос на процентуалното учество во 2016 година. Трендот на зголемено поставување и употреба на современите дигитални уреди за вршење плаќања се потврдува и преку растот на бројот на банкомати со дополнителна функција за иницирање кредитен трансфер во 2017 година (годишен раст од 9,4%). Покрај тоа, забележлива е и тенденцијата кај банките за намалување на редовите на чекање на шалтерите на банките коишто работат со готовински плаќања, како и мануелните активности на шалтерските работници, преку постојано зголемување на бројот на банкоматите со функција за депонирање готовина (118 банкомати со функција за депонирање готовина во 2017 година во споредба со 2016 година, кога бројот изнесувал 86). Од друга страна, во 2017 година уредите за електронски трансфер на средства на

физичките места на продажба бележат годишен пад од -8,1%, којшто се должи на процесот на оптимизација на трошоците поврзани со замена на старите ПОС-терминали со нови посовремени ПОС-терминали, а со тоа и намалување на бројот на ПОС-терминали кај трговците.

Вкупниот број трговци во земјата коишто прифаќаат картички на крајот на 2017 година изнесуваше 12.817. Притоа, најголемо учество имаат трговците (11.899) кои прифаќаат плаќања на физичките места на продажба со 92,8%, понатаму следуваат трговците кои прифаќаат плаќања на виртуелните мести на продажба (719) или 5,6%, додека, пак, остатокот (199) го сочинуваат трговците кои прифаќаат плаќања на останатите уреди (системите за брза наплата¹² и обезбедувачите на услуги за микроплаќања¹³) со учество од 1,6% од вкупниот број трговци.

Како резултат на технолошкиот развој и зголемената потреба за дигитализација на плаќањата во домашната економија, се зголемува бројот на интернет-продавници коишто на крајот на 2017 година изнесуваа 832 и забележаа годишен раст од 17,2%. Промовирањето на интернет-плаќањата, во споредба со традиционалните методи на плаќања, се должи пред сè на широкиот спектар на придобивки за трговците и купувачите коишто тие ги нудат, во смисла на брзи и ефикасни плаќања иницирани од местото на живеење или работните канцеларии со достапност 24 часа / 7 дена во неделата, транспарентни известувања за успешноста на извршените трансакции, моментално располагање на паричните износи на сметките на трговците во чија полза се направени плаќањата, промотивно намалување на цените на одредени категории производи од страна на трговците заради стимулирање на интернет-плаќањата, навремено располагање на производите и услугите кај купувачите, бесплатна достава на производите до адресите определени од купувачите или нивна достава по симболична цена итн. Оттука, следува дека примената на новите технологии во областа на плаќањата и нивното воведување од страна на домашниот банкарски сектор укажува на подобрување на предиспозициите кај населението и компаниите за вршење на дигиталните плаќања, но ја потврдува и потребата од поголема промоција на веќе воспоставената инфраструктура за дигитални плаќања во домашната економија.

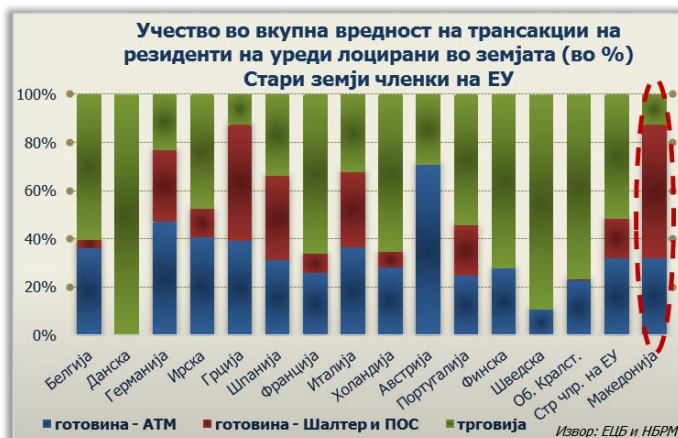
---

¹² Системот за брза наплата овозможува преку соодветни уреди вршење побрзи готовински и безготовински плаќања за различни видови на услуги (плаќање сметки за вода, радиодифузна такса, кабелска телевизија, мобилна телефонија, осигурување, школарина итн).

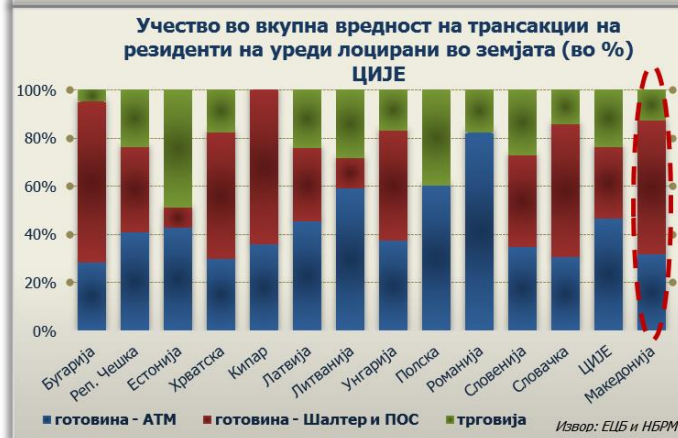
¹³ „Микроплаќање“ е плаќање на производи и услуги во поединечен износ не поголем од 1.000 денари, при што согласноста да се изврши плаќањето се дава преку средствата за телекомуникација, дигиталните или информациско-технолошките уреди.

4. КОРИСТЕЊЕ ГОТОВИНА ЗА ПЛАЌАЊА ВО ТРГОВИЈАТА

Готовите пари во РМ може да се повлекуваат од банкоматите во земјата или на шалтерите на банките со платен налог или со употреба на платежна картичка на ПОС-терминал лоциран на шалтерот на банката. Според податоците,

во 2017 година трансакциите со платежни картички за повлекување готовина учествуваат со 87% (56% од банкомати и 32% од шалтери), додека трансакциите со платежни картички во трговијата учествуваат со 13% во вкупната вредност на трансакциите со домашни платежни картички на домашните уреди.

За разлика од РМ, каде што употребата на платежните картички главно е насочена кон повлекување готовина, во старите земји членки на ЕУ најголемиот дел од вредноста на трансакциите со домашни платежни картички е во трговијата (51,7%), а подигнувањето на готовината учествува со 48,3% во вкупната вредност (31,8% од банкомати и 16,5% од шалтери и ПОС-терминали¹⁴). Шведска е лидер¹⁵ во оваа група земји за користење платежни картички во трговија, со високи 89,5%. Од друга

страна, земјите од групата ЦИЈЕ забележуваат, во просек, високо учество на готовината во вкупната вредност на трансакции со домашни платежни картички на банкомати (47%) и шалтери и ПОС-терминали (29%)¹⁶. Сепак, жителите на Естонија и Полска релативно повеќе

¹⁴ Подигнување готовина на уредите за електронски трансфер на средства на физичките места на продажба (ПОС-терминали) се користи во земјите од групата на старите земји членки на ЕУ и во групата земји од ЦИЈЕ, но не и во Македонија.

¹⁵ Данска не пријавува податоци за повлекување готовина во статистиката на ЕЦБ, и со тоа има учеството од 100% на трансакциите со ПК во трговија.

¹⁶ Кипар не пријавува податоци за плаќање во трговија во статистиката на ЕЦБ и со тоа има учеството од 0% на трансакциите со ПК за повлекување на готовина.

ги користат платежните картички во трговијата во споредба со останатите земји од групата ЦИЈЕ¹⁷.

Воедно, во 2017 година во РМ трансакциите за подигнување готовина изнесуваа 15 трансакции по глава на жител, додека трансакциите во трговијата изнесуваа 25 трансакции по глава на жител. Споредбено, со старите земји членки на ЕУ и земјите од ЦИЈЕ, состојбата е значително различна. Кај првите, 28 трансакции по глава на жител се за подигнување готовина и 109 трансакции за плаќање во трговијата¹⁸. Кај земјите од ЦИЈЕ, 18 трансакции по глава на жител се за подигнување готовина и 56 трансакции за плаќање во трговијата¹⁹.

Анализата на структурата на плаќањата во трговијата во РМ исто така покажува висока склоност за плаќања во готовина, и покрај трендот на намалување на застапеноста на готовинските плаќања во вкупниот промет во трговијата. Според проценките²⁰, во 2017 година, учеството на готовинските плаќања во вкупната вредност на трансакциите во трговијата на мало изнесувал 72%, во споредба со 78% во 2016 година или 90% во 2008 година. Она што е

значајно е присуството на јасен и постојан тренд на намалување на употребата на готовина во трговијата на сметка на пораст на безготовинските плаќања. Но и покрај позитивните поместувања, готовината и натаму е најзастапениот инструмент за вршење на плаќањата во трговијата во РМ, што отстапува од состојбите во развиените земји каде што преовладуваат безготовинските плаќања.

Заради постигнување повисок степен на дигитализација на македонското општество и намалување на користењето на готовината, НБРМ, Министерството

¹⁷ Во земјите од групата ЦИЈЕ најголемо учество на трансакциите со ПК во трговија во вкупната вредност на трансакциите на уреди лоцирани во земјата со домашни ПК се забележува кај Естонија (49,1%), додека најниско учество се забележува кај Бугарија (4,7%).

¹⁸ Шведска забележува највисок број трансакции по глава на жител со платежни картички во трговијата (266), додека најнисок број е забележан кај Грција (25). Во однос на трансакциите по глава на жител со платежни картички за подигнување готовина во земјите од групата на старите земји членки на ЕУ, највисок број трансакции забележува Обединетото Кралство (45), додека најнисок број е забележан во Шведска (14).

¹⁹ Естонија забележува највисок број трансакции по глава на жител со платежни картички во трговијата (197), додека најнисок број има кај Бугарија (9). Во однос на трансакциите по глава на жител со платежни картички за подигнување готовина во земјите од групата земји од ЦИЈЕ, највисок број трансакции забележува Хрватска (30), додека најнисок број има кај Унгарија (12).

²⁰ При толкувањето на резултатите за учеството на готовинските плаќања во вкупните трансакции во трговијата треба да се има предвид дека проценката за обемот на готовинските плаќања е направена така што од вкупниот промет во трговијата на мало, освен трговијата со моторни возила и мотоцикли, е одземена вкупната вредност на остварени трансакции со платежни картички на продажните места (физички и виртуелни). Бидејќи се работи за изведен податок (проценка), постои неизвесност околу прецизноста на добиените резултати.

за финансии и претставниците од банкарскиот сектор изработија Предлог-стратегија за намалување на готовината во Република Македонија. Предлог-стратегијата вклучува широка лепеза на предлог административни, пазарни, едукативни и промотивни мерки, со утврдена временска рамка и носители на нивното спроведување. Со спроведувањето на Стратегијата би требало да се придонесе кон поголема употреба на ефикасни и сигурни безготовински инструменти за извршување на плаќањата, заради одржување на финансиската стабилност и здравиот банкарски систем. Истовремено, со намалувањето на употребата на готовина би се придонесло кон намалување на неформалната економија и на поврзаната даночна евазија.

5. БЛОКИРАНИ ТРАНСАКЦИСКИ СМЕТКИ

Бројот на блокирани трансакциски сметки на крајот од 2017 година, коишто се во сопственост на **110.727** блокирани депоненти, изнесуваше **233.931** (или **6,1%** од вкупните трансакциски сметки) и оствари годишен пад од **4,1%**. Намалувањето на блокираните сметки се должи пред сè на намалениот број на блокирани сметки на правните лица, коишто на годишна основа бележат пад од **15,3%** (45.431

блокирана сметка на крајот на 2017 година коишто се во сопственост на 30.265 правни лица, наспроти 53.656 блокирани сметки во сопственост на 35.339 правни лица во 2016 година). Бројот на блокирани сметки на физички лица (188.500), коишто се во сопственост на 80.462 блокирани депоненти физички лица е намален за **1%**, во однос на истиот период од претходната година, и тоа за првпат од почетокот на глобалната економска криза во 2008 година.